

מבוא:

בני נוער אוהבים להאזין לשירים, ולא בכדי, שכן שירים עוסקים בכל מה שמעסיק אותם: מהות הקיום, מהות האהבה, מהי אכזבה, מהו כאב. שירים מבטאים את תכני העולם הפנימי, הם מדברים בשם קבוצות השייכות והערכים האוניברסליים. האזנה לשיר עשויה להפיג את תחושת הבדידות שחשים אנשים, ובהם גם בני נוער, בהתמודדות היום יומית שלהם עם עצמם ועם החיים.

ביחידה זו אנו ממליצים להשתמש בשירים פופולריים מולחנים, מאלה המושמעים יום-יום באמצעי התקשורת - שירים שהנוער, על גווניו השונים, מאזין ומפזם אותם. העיסוק בשירים נועד להוות טריגר ואמצעי להבעה, ליצירה, להפנמת ערכים, לחשיבה והתלבטות בנושאים מנושאים שונים.

אין אנו מתיימרים להורות ספרות. אין אנו מבקשים לעמוד מול החניכים ו"לנתח" שירים עד "זוב דם". אנחנו רק מבקשים לגעת במילה הכתובה, המושרת והמנוגנת - לצאת ממנה אל החניך ולהביאו לחשיבה ולהתמודדות עם מסרים העולים מן היצירה - ליצור מפגש חווייתי ורלוונטי עם חניכי הפנימייה.

מפגש כזה אפשרי מעצם העובדה שהתכנים והמסרים הם אוניברסליים - כל אחד יכול למצוא את עצמו בהם דרך תהליך של השתקפות והשלכה.

המדריך בפעילות הזאת ישמש כמתווך. הוא יסייע להגברת ההזדהות ולהעמקת החוויה. העיסוק המשותף של המדריך וחניכיו בשירים, ובאמצעותם בנושאים שונים, עשוי לקרב אותם זה לזה ולאפשר דיאלוג:

שאינו מאיים ;

שמאפשר הבעה אישית ;

נותן חיזוקים לתחושות ולרגשות ;

מאפשר התייחסות לסולם ערכים חברתיים ואישיים ;

בודק מסרים דרך פריזמה אישית ;

מאפשר העשרת אוצר המילים והביטויים .

מאפשר התקרבות והתחברות בין תרבותית ובין דורית.

◀ חוברת זו נכתבה מתוך מגמה להציג בהרחבה תפיסה כללית, ולהדגימה על ידי הצעה מפורטת של פעוליות. טוב יעשה המח"מ עם ידאג להתאים את התוכנית לאופי הקבוצה, למדריך ולמקום החינוך.

- ◀ **אנו ממליצים לקרוא בעיון את הנספחים, ההגדרות והרציונאל, הכוללים רקע תיאורטי ומובאות אקדמיות על בסיסן ניבנו העקרונות המתודיים.**
- ◀ **בתהליכי ההנחיה יש להתבסס על מסגרת ההתייחסות הפנימית של המשתתף ולגלות רגישות וכבוד לאופן שבו נתפסים הדברים בעיניו.**
- ◀ **אין לבקר, לשפוט או להשוות את דרכי ההבעה של החניך - יש מקום להתבונן לחוש ולהגיב בצורה מקבלת תומכת ומאפשרת.**
- ◀ **בחיי היום-יום בפנימייה אנו מרבים למקד את נקודת המבט בקבוצה החינוכית, ולהתייחס לחניך כאל חלק מהקולקטיב. לעיתים איננו מדגישים מספיק את הפרט על השונות ועל הייחוד שבו.**
- ◀ **דרכי ההעברה של הפעולות מגוונות ונועדו לאפשר לפרט מבטא עצמו מתוך עולמו הפנימי.**

”הספרות היא כר- פעולה לשלוש יכולות שנבדלות זו מזו: היכולת ליצור, היכול

להתענג והיכולת לבקר”

(אילנה אבן טוב ישראל)

בתקופה שבה מושם דגש על פיתוח כשרים אינטלקטואלים ועל הקניית ידע ומיומנות, נודעת חשיבות מיוחדת, **בעיקר בחינוך הלא פורמלי**, לאפשר לחניך לבטא את עולמו הרגשי ולטפח את הקול האישי הבא לידי ביטוי בתהליך היצירתי. אנו מציעים פעילות חווייתית, שכוללת בתוכה **”רווחים”** לפרט, לקבוצה, ולקשר בין הפרט - הקבוצה - המדריך. תהליך יצירתי הוא תהליך דינאמי של מערכת יחסי גומלין - אינטראקציה - בין האדם היוצר לסביבתו. מתן אפשרות להבעה באמצעות יצירה, מתן כלים להתייחסות ליצירות (לשירים) של עצמי ושל אחרים, הכוונה של דרכי התבוננות, כל אלה מאפשרים תהליכי הקשבה, התקרבות וקבלה, תוך הפעלת מיומנויות חברתיות המבוססות על ערכים של כבוד והומניזם.

המדריך, הפרט והקבוצה:

העיסוק המשותף בנושאים רלוואנטיים, השתקפות העולם הפנימי של החניכים דרך השירה והעיסוק בפעילות יצירתית, מאפשרים ליצור קשר בלתי אמצעי בין המדריך לחניכיו - כל אחד בנפרד וכולם כקבוצה.

מטרות התוכנית:

מטרות התוכנית מוצבות בארבעה מישורים:

- ◆ **במישור הדידקטי:** כאמצעי עזר אחד מרבים להתייחסות לנושאים רלוואנטיים במסגרת הפעילות החברתית בפנימייה, ובמקביל כאמצעי להקניית ערכים ולפיתוח כישורי חיים.
- ◆ **במישור הקוגניטיבי:** יצירת מודעות להיבטים האומנותיים והאסתטיים, בעזרתם ניתן להבין את המסר הערכי המובע בטקסט, בתכנים ובדרכי המבע - ולנקוט עמדה אישית כלפיו.
- ◆ **במישור היצירתי:** כאמצעי המזמן פעילות וחשיבה יצירתית.
- ◆ **במישור הרגשי:** השירה, מעצם טבעה נותנת ביטוי לנפש האדם, היא פונה אל הרגש ומזמינה התקרבות וקשר מבלי לכפות את עצמה.

גלריית השירים

פעילות מספר 1:

בני נוער מאזינים לשירה ולמוסיקה כחלק מגיבוש "האני" שלהם, באמצעות הזדהות עם מסרים העולים מהשירים ומבטאים את עולמם. ניתן לקרב את החניכים לפעילות באמצעות האזנה והתייחסות לשירים ולמוסיקה שהם בוחרים ומביאים.

מטרות:

- ❖ יצירת פעילות ע"פ תכנים ונושאים מעולמם של החניכים.
- ❖ זיהוי (ע"י המדריך והקבוצה) מהם הנושאים המשותפים שמעסיקים אותם, כחלק מתהליך גיבוש הקבוצה, הכרת הקבוצה וקבלת השונה.
- ❖ יצירת קובץ "שירי הפנימייה" (או שירי הקבוצה) המיוחדים לחניכים ומבטאים את ההווי (לטוב ולרע) של החיים במסגרת משותפת כמו פנימייה.

❖ יצירת מאגר מעודכן של שירים לפעילויות המובאות כאן ואחרות.

— משך הזמן:

הפעילות המוצעת נפרשת על פני מספר מפגשים וכוללת שלושה שלבים :

א. הכנה.

ב. תערוכה - הצגה ופעילות.

ג. מפגש מסכם/פותר.

אוכלוסיית היעד: חניכי פנימייה ט - יב'.

א. הכנה:

מהלך הפעילות:

כחודש מראש, מכריזים על תחילת הפעילות, שתכלול מסע פרסום לשיר/זמר/להקה אהובים ומקובלים.

החניכים מתבקשים לבצע כהכנה את הדברים הבאים :

1. בחירת שיר.
 2. הדפסת מילות השיר הנבחר לצורך חלוקה בפעולה.
 3. במידה והשיר כתוב בשפה זרה - חשוב לתרגם אותו.
 4. לימוד השיר לצורך ביצועו - חניך שאינו מעוניין לשיר, יכול להשמיע אותו, או ליצור מופע נוסח "תזמורת בצורת".
 5. עיצוב שם השיר על גבי כרזה.
 6. להציג חומר רקע על המבצעים והיוצרים. ניתן למצוא חומר באינטרנט, בעיתונות, בתוכניות רדיו או בטלוויזיה.
 7. החניכים מעצבים פינות במועדון ומציגים את מילות השיר, הכרזה וחומר הרקע על היוצרים והמבצעים.
- ליד כל פינה יש לתלות פוליגל ריק שעליו בהמשך יודבקו תוצרים מתוך הפעילות.

— הערות:

❖ במידה והחניכים מעונינים לעבוד בזוגות או בשלושות - מומלץ לאפשר להם זאת.

❖ ניתן ומומלץ לערוך את ההכנות לקראת התערוכה במסגרת פעולות מקדימות, בהם יתאפשר למדריך לעזור, אך לא להתערב. יש לאפשר לחניכים לבצע את

המטלות בעצמם ועל פי טעמם.

❖ ניתן ומומלץ להכין את ההצגה בדרכים שונות תוך שימוש באמצעים טכניים מגוונים כמו: מצגת מחשב, מטול שקפים, ציור על גבי שקפים ועוד.

— ב. היום הגדול- תערוכת שירים:

החניכים עוברים בין הפינות כל חניך מציג את השיר בדרכו כאשר שאר החניכים צופים בו.
בסיום הוא מצטרף לקבוצה וצופה בחניך אחר וחוזר חלילה.
לאחר הצגת השיר כל אחד מן הצופים בוחר שורה מתוך השיר, רושם אותה על גבי שמינית בריסטול ומעצב אותה על פי הבנתו.
המדריך תולה את השורות ע"פ סידרן בשיר.
ע"מ לא לגרום לעומס רגשי וחוויתי - רצוי וכדאי לחלק את הסיור בתערוכה על פני מספר מפגשים.

— הדיון וההתייחסות:

כל חניך מספר לקבוצה מה משמעותי לו ביותר בשיר שבחר להציג.
הקבוצה מתייחסת לשיר באמצעות המשפטים שהיו משמעותיים ביותר לחברים בה.
הקבוצה נותנת משוב לפעילות הכוללת: תהליכי הכנה, הצגה ודיון.
המדריך מכריז על פתיחת סדרה של פעולות בעקבות שירים.
המדריך אוסף את השירים ואת הקלטות של השירים ע"מ שיהיה לו חומר ליצור פעילויות סביב השירים בהמשך.

אנו מציעים בהמשך סידרה של פעילויות שבאמצעותן ניתן להתייחס לשירים - לכל שיר - שירים שנבחרו ע"י החניכים ושירים שבחר המדריך.

זה כל הקסם:

הפעילות כוללת האזנה לשיר וצפייה בווידאו קליפ (ראה נספח).

— מטרות:

1. ווידאו קליפ כאינטרפרטציה - החניכים יבחינו כי ניתן להתייחס לשירה מנקודות מבט שונות. למשל, הכנת ווידאו קליפ בעקבות שיר נוצרת ע"פ נקודת

- המבט של יוצר הקליפ, הדרך בה הוא מבין את השיר, תופס את האווירה, מאבחן את הסיטואציה, מתאים את הטון וכדומה.
2. החניכים יבחינו בהבדל בין צפייה להאזנה.
 3. מתן אפשרות לדון בנושאים רלוונטיים לחניכים (כמו אהבה) באמצעים אטרקטיביים הקרובים לילדים (ווידאו קליפ, מוסיקה).
 4. התנסות בתהליכי הבעה יצירתית.
 5. הכרת המדיה האומנותית - ווידאו קליפ.

— **משך הפעילות -** שעתיים.

— **אוכלוסיית היעד:** חניכי פנימיות רצוי כיתות יא' יב'.

— **הציוד הנדרש:**

- טייפ.
- ווידאו+ מקרן.
- ז'ורנלים, עיתונים.
- מספרים דבק.
- צבעים- גואש, פנדה וטושים.
- שמיניות בריסטול כמספר המשתתפים.

— **מהלך הפעילות:**

- ♣ האזנה לשיר לפני הצפייה בוידאוקליפ.
- ♣ החניכים מתבקשים ליצור קולאז' המביע את מערכת היחסים בשיר.
- ♣ החניכים מציגים את הקולאז' בפני המליאה. בהצגה של כל אחד כבר ניתן להבחין בשונות של פרשנות השיר.
- ♣ הקרנת הווידאו קליפ.
- ♣ דיון על ההבדל בין הנראה לנשמע.

— **נושאים נוספים שניתן לעסוק בהם:**

- ♥ מה היא אהבה?
- ♥ האם אהבה צריכה להיות הדדית? מה קורה כשהיא לא הדדית?

♥ מהם דפוסי החיזור בשיר?

♥ מהם דפוסי החיזור שאתם מעדיפים?

— אל המדריך:

קיים הבדל מהותי בין ההאזנה לשיר לבין הצפייה בקליפ. השיר מתפרש כמתאר מערכת יחסית הרמונית בין השנים. בצפייה בקליפ מסתבר כי קיים מתח ומאבק. את הסיום ניתן לראות בשני אופנים: הזוג התגבר על המתח... הזוג בעמדו מול קהל "משחק אותה"... כלומר מראה מערכת יחסים קרובה, מלאת חיוכים, נותנים ידיים וכו'. יש להתייחס לאפשרות שחניכים יתייחסו לדואט מתוך ידע מוקדם על מערכת היחסים במציאות בין אורלי פרל ונמרוד לב. יש מקום להתייחס לנושא ולדון בהבדל בין התייחסות אומנותית ליצירה לבין עירוב של פרטי ביוגרפיה ו/או רכילות. ראה נספח: על קולאז'. על ווידאו קליפ. כפעילות נוספת ניתן להעביר פעולה בנושא הווידאו קליפ, לצייד את הילדים במצלמות ווידאו, כדי שיצרו בעצמם קליפ על כל נושא שיוחלט עליו בקבוצה. ניתן ליצור התייחסות וויזואלית לנושא גם באמצעות מצלמת סטילס וגם באמצעות מחשב.

לחוש את השיר:

— מטרות:

1. התנסות בתהליכי כתיבה.
2. יצירת אקלים קבוצתי/חברתי תומך מעודד ומקבל.
3. מתן אפשרות לביטוי אישי.
4. חיזוק הדימוי האישי.
5. פיתוח אוצר מילים.

— משך הפעילות: שעתיים.

— **אוכלוסיית היעד:** כיתות ט'- יב'.

— **הציוד הנדרש-**

רצועות בד כמספר המשתתפים לצורך סגירת העיניים.

אבנים בעלי טקסטורות, צבעים, ומבנה מיוחד.

טייפ /רדיו דיסק + מוסיקה.

ז'ורנלים, עיתונים.

מספרים דבק.

צבעים- גואש, פנדה טושים.

שמינית בריסטול כמספר המשתתפים.

כלי כתיבה, דפים.

— **מהלך הפעילות:**

♣ החניכים מכסים את העיניים.

♣ הרפיה באמצעות מוסיקה.

♣ המנחה מחלק לכל אחד אבן (יש לדאוג שהאבנים יהיו מגוונות רצוי להשתמש בצדפות, באלמוגים וכדומה).

♣ החניכים ממששים את האבנים, מריחים אותן, טועמים ...

♣ החניכים מניחים את האבן מאחורי הגב.

♣ החניכים מסירים את כיסוי העיניים וכותבים שיר אל האבן המבטא את תחושותיהם ו/או מתאר את מהות המגע אתה.

♣ החניכים מביטים באבן וכותבים פעם שנייה.

♣ בפעם השנייה יש מקום להתייחס למהות המפגש המחודש עם האבן והפעם באמצעות חוש הראייה.

— **מליאה: שיתוף**

קריאת השירים ושיחה על מהות המפגש באמצעות מגע ובאמצעות ראייה.

— **אל המדריך:**

הפעילות מאפשרת כתיבה ספונטנית וראשונית ומכאן גם אוטנטית.

יש לעודד אותה ולאפשר לה להתקיים.

אל תטרח לפחות לא בשלבים הראשוניים לתקן שגיאות כתיב או שגיאות תחביריות.

יש ליצור בקבוצה אווירה של קבלה ותמיכה. ללא שיפוט משום סוג שהוא, ללא ביקורת וללא השוואה בין היצירות השונות. ניתן לבקש מהחניכים ליצור רקע בציור אשר ישמש כמסגרת לשירים. ניתן לערוך את השירים ולהוציא חוברת פנימית שתכיל בתוכה את היצירות. ניתן להציע לחניכים להלחין את השירים בעבודה קבוצתית- ולהיעזר באנשי מקצוע לצורך הפקתם. במידה ותהיה היענות ניתן לערוך בפנימייה ערב משירי החניכים ובביצועם. ניתן לשלב מוסיקה קיימת ולהלחין על פיה את השיר מתוך מגוון מנגינות ולחנים שהמדריך יציע או שהחניכים יביאו עמם.

פעילות בזכות הקול האישי:

כל אחד יכול לתת למילים את המנגינה שלו.

כל אחד יכול לתת למנגינה את המילים שלו.

וזה בסדר!!!

הפעילות הנ"ל עוסקת בקשר בין המילים למוסיקה ומתמקדת בחוויות ההאזנה הטרוגנית ובמשמעותה החברתית והאישית. מומלץ להתייחס בדיון להבדל בין שיר שנכתב ללא מטרת הלחנה, ובסופו של דבר הולחן, לבין שיר שנכתב במיוחד למנגינה מסוימת, או שיר שנכתב על מנת שיולחן.

מטרות:

- ❖ מתן חווית האזנה והקשבה, ככלי לחידוד הרגישות לקשר התוך-אישי והבין-אישי.
- ❖ אבחנה בקשר בין מילים ללחן, מתוך מודעות לעובדה שלחן לשיר הוא סוג של אינטרפרטציה. כל אחד יכול לתת למילים את המנגינה שלו.
- ❖ פיתוח אוצר מילים ויכולת ההבעה בכתב.
- ❖ פיתוח מודעות לקצב ולמקצב האישי.
- ❖ חיזוק הביטחון ויכולת היצירה.

משך הפעילות: שעתיים.

אוכלוסיית היעד: כיתות ט'- יב'.

ציוד הנדרש-

- רצועות בד כמספר המשתתפים לצורך סגירת העינים.
- טייפ /רדיו דיסק + מוסיקה.
- כלי כתיבה, דפים.
- ז'ורנלים , עיתונים.
- מספרים דבק.
- צבעים- גואש, פנדה טושים.
- שמיניות בריסטול כמספר המשתתפים.

מהלך הפעילות:

חלק ראשון:

- השמעת לחן ללא מילים. ♣
- מתן ביטוי לתחושות בעקבות המוסיקה, באמצעות כתיבת שיר למנגינה. ♣
- כל /קול השיר=** שירי חניכים : החניכים משמיעים בפני הקבוצה את השירים שחברו בעקבות המנגינה. ♣

חלק שני:

- השמעת השיר עם המילים. ♣
- ההאזנה תתבצע בעיניים מכוסות כדי למנוע עודף גירויים. ♣
- ציור או רישום. ♣
- תערוכת רישומים. ♣

מליאה.

התייחסות לדומה ולשונה בשני אופני ההקשבה :

בעיניים מכוסות ובעיניים פקוחות.

מוסיקה ללא מילים / מוסיקה מלווה במילים.

במליאה ניתן להתייחס לנקודות הבאות :

- ♣ הקשר בין מילים ללחן.
- ♣ לחן כאינטרפרטציה.
- ♣ המילים כמגבילות הבעת חוויות ותחושות.
- ♣ התרשמות אישית - לגיטימציה לקבלת התרשמויות אישיות שונות.
- ♣ פיתוח יכולות ההקשבה.
- ♣ קבלת האחר או השונה.

שירים בעלי מסרים דידקטים:

למרות שתכלית האומנות היא האומנות עצמה, יש יצירות אומנות שניתן להשתמש בהם כטריגר לדיון ולעיסוק בנושאים חינוכיים.

למשל,

— נושא ה**נתינה**:

הפעילות הנ"ל מחולקת למספר שלבים ועוסקת בשני שירים המתייחסים למושג נתינה :

— **מטרות** :

- ♣ הבנת משמעות מושג הנתינה בשיר.
- ♣ התנסות בתהליכי נתינה וקבלה.
- ♣ הקשר בין וויתור ונתינה.
- ♣ התנסות בתהליכי נתינה מתוך מודעות לעובדה שבעצם הנתינה יש גם קבלה ורווח לנותן.
- ♣ על גבולות הנתינה - ההבדל בין הקרבה עצמית טוטאלית וביטול עצמי, לבין נתינה תוך שמירה על גבולות ה"אני".
- ♣ בירור משמעות המושגים : 'נתינה' ו'קבלה'.
- ♣ יצירת מודעות של החניך לגורמים לאושר בחייו.

- ♣ הקבוצה מודעת לדברים הגורמים לאושר למשתתפים בה.
- ♣ הכרות עם פן אחר של חברי הקבוצה.

פעילות 1' - "כולנו זקוקים לחסד"/נתן זך

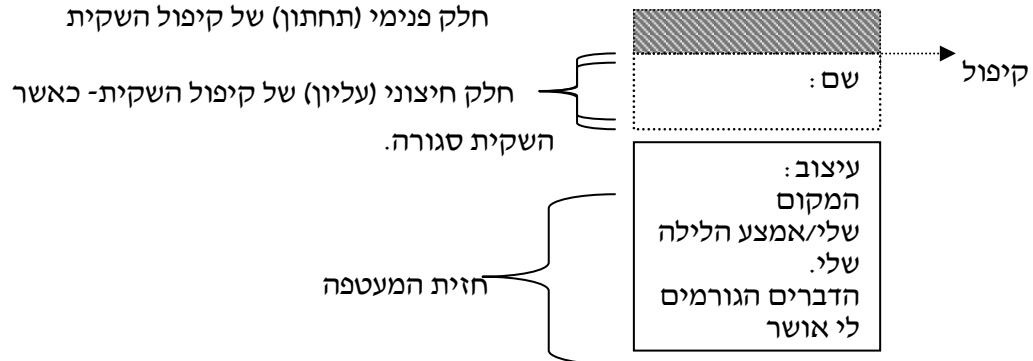
— החומרים הנדרשים:

- ◀ שקיות נייר חומות (תעשייתיות) כמספר חברי הקבוצה.
- ◀ כלי כתיבה.
- ◀ מספרים
- ◀ דבק.
- ◀ צבעים שונים. (גואש, פנדה, טושים).
- ◀ ניירות צבעוניים, ז'ורנלים ושבועונים צבעוניים.
- ◀ קלטת/דיסק עם השיר "כולנו זקוקים לחסד"
- ◀ דפים עם מילות השיר – כמספר חברי הקבוצה

— מהלך הפעילות:

א. השמעת השיר "כולנו זקוקים לחסד". כל חניך בוחר שורה או שתיים מתוכו. דיון במליאה: משמעות השורות הנבחרות.

ב. החניכים מקבלים את המעטפות ומתבקשים לרשום את שמם על החלק המתקפל. חלק פנימי (תחתון) של קיפול השקית

על החלק השני של השקית מעצבים החניכים את "המקום שלהם". (ראה הסבר בדברים למדריך).

ג. המדריך תולה את המעטפות על קיר המועדון.

ד. המעטפות ישמשו כתא דואר פרטי לחברי הקבוצה.

ה. מליאה: הקבוצה יוצרת תקנון כתיבה - חוקים הקשורים לכבודו של הפרט (איסור על קללות, השמצות, לעג ועוד)

ו. דיון: האם קיים מקום כזה בחיינו, האם הוא אפשרי?

כיצד ניתן ליצור מקום כזה במציאות שלנו בחיי היום יום?

השיר: "לתת":

משחק הגמדים והענקים: שבוע פעילות.

— מהלך המשחק:

- ♥ החניכים מגרילים שם של חניך אחר מן הקבוצה.
- ♥ כל חניך משמש בו בזמן כענק "מקבל תשומת-לב" וכגמד "נותן תשומת-לב" לחניך אחר.
- ♥ יש להגדיר מראש את סוג השירותים ע"מ למנוע אי הבנות, השפלות או ניצול לרעה.
- ♥ כל הנתונים במהלך השבוע הן בגדר "מתן בסתר", ללא זיהוי של הנותן.
- ♥ לקראת סוף השבוע כל חניך ענק מכין שי קטן לגמד שלו.
- ♥ בפעולה עצמה הענק מזהה את הגמד שלו ומעניק לו שי תודה.

— דיון במליאה:

הדיון יתבצע דרך התייחסות לשורות השיר והתמקדות בנקודות הבאות:

- ◀ משמעות הנתנה-מה זה לתת?
- ◀ האם יש לתת הכל? "את הנשמה ואת הלב"?
- ◀ האם קיים הבדל בין לתת ולקבל?
- ◀ האם קיימת נתינה ללא תנאי?
- ◀ האם נתינה היא תכונה מולדת או שניתן ללמוד ולהפנים אותה?
- ◀ בפרקי אבות מופיע הפסוק: "עשה לך רב וקנה לך חבר" מה דעתכם?
- ◀ האם חברות קונים?
- ◀ "תמיד לדעת לוותר" האומנם? מהם גבולות הוויתור?

משמעות המחילה- "להיות בתוך הנפילה
שיש מקום למחילה
תמיד אפשר שוב להתחיל
כמו יום חדש כמו כרגיל"

— אל המדריך:

שני השירים המופיעים בחלק זה מאפשרים לדון במשמעות הנתינה. בעיקר לפתח מודעות למורכבות שבנתינה. השאלות לדיון הן שאלות ברמה הפילוסופית וברמה הקונקרטית בהקשר לחיי היום יום בכפר. למשל:

מהי משמעות הוויתור? מתי "אני פרייר?" מהי נתינה מתוך חולשה לעומת נתינה ממקום של כוח וחוסן נפשי?

לשאלות האלה אין תשובות חד משמעיות. אבל לעיתים השאלה חשובה יותר מאלף תשובות.

אנא, הימנעו מנקיטת עמדה ומהתייחסות דידקטית.

בשלב זה של הפעילות חשוב לאפשר למשתתפים להתחבר למקום בו הם נמצאים ביחס לנתינה וקבלה.

ההתייחסות לנתינה מחייבת לגעת "בגבולות האני" - עד כמה היחיד מוותר על עצמו למען האחר- נושא זה חיוני בעיקר עם מתבגרים וניתן לגעת בו בהקשר של מערכות יחסים "בינה לבינו".

הדיון יכול להיות ברמה פילוסופית וברמה קונקרטית, תוך התייחסות לדוגמאות מחיי החניכים בכפר.

חשוב ביותר לתת לגיטימציה לתחושות שעולות בעקבות הפעילות.

כדאי להתייחס למשחק הגמד והענק ולתהליכים שעברו החניכים כנותנים וכמקבלים.

התייחסות לשיר 'כולנו זקוקים לחסד':

השיר "כולנו זקוקים לחסד" נכתב ע"י נתן זך. הוא מתייחס לצורך האוניברסלי באהבה ובחסד. "... כולנו זקוקים לחסד כולנו זקוקים למגע... " מגע מתוך כוונה אנושית אהבה שאינה מחייבת נתינה או תשלום "... לרכוש חום לא בכסף לרכוש מתוך מגע לתת בלי

לרצות לקחת ולא מתוך הרגל ... " בצורה הטבעית ביותר " ... כמו שמש שזורחת כמו צל אשר נופל...".

למרות הצורך האוניברסלי של "כולנו רוצים לתת...רק מעטים יודעים איך". תפיסת העולם שהשיר מציג מתייחסת למשמעות הקיום, למאורעות ולמערכות היחסים: **"...צריך ללמוד כעת שהאושר לא מחייך שמה שניתן אי פעם לא יילקח לעולם שיש לכל זה טעם גם כשהטעם תם..."** כלומר החיים בנויים ממצבים נוחים ומפחות נוחים (בלשון המעטה). אמר מי שאמר "במקום בו יש אור - יש צל" מכל מצב ניתן לצמוח ולהפיק תועלת, מכל מצב אפשר להפיק תועלת - לקבל. הפזמון החוזר מציע לקחת ל: **"מקום... שבו עוד אפשר לנשום... שבו עוד מאיר אור יום, שבו עוד אפשר לחלום..."**

המקום הוא אישי - לכל אחד יש את המקום המסוים שלו. יחד עם זאת סביבה תומכת ומאפשרת עשויה ליצור "את המקום". ניתן לקרוא בפני החניכים דברים שאמר נתן זך בערב שערכו גלי צה"ל בצוותא בו הושמעו מבחר משירי נתן זך. בעקבות הערב יצא התקליט בו מושמע השיר. כותב זך: "קראתי למבחר 'שירים באמצע הלילה' זו השעה בה נכתבו מקצת השירים וזו גם השעה שבה אני עצמי מרבה לשמוע מוסיקה ומוצא בה הפוגה מטרדות היום. מה שאינו מונע מאיש לשמוע ולהשמיע אותם בשעות הרצויות לו. **"אחרי הכל איש איש ואמצע הלילה שלו"** דבריו של זך עשויים לשמש כחומר להתייחסות למשמעות השירה עבור החניכים. מתי מאזינים למוסיקה, איזה סוג מוסיקה ובאיזה שעות בוחרים לשמוע אותה.

השירים :

זה כל הקסם / אורלי פרל נמרוד לב

מסתכלים עלי כל הזמן,	כמה זמן אני חולמת בהקיץ,
מה הם רוצים?	משתדלת להציץ,
מה איכפת לי בעצם.	אבל אין כלום בעיניים.
אומרים לי שאני חצי בן אדם	גם מילים ריקות כמו האוויר
והיא חצי משוגעת	שאני נושפת, כל הלילה
אבל זה כל הקסם.	נושמת נושפת מתאדה לשמים.

כשאני רואה אותך

אני רואה את מה שבא לי לראות.

אותך.

כמו שאת כשאת פורשת כנפים.

אתה צייר אני זמרת ברים

אני צייר ואת זמרת בארים

אדומה.

אדומה.

אני מוכן ואת רוקדת בתוך הנשמה.

ואין דבר יותר נכון מאותה הנשימה.

תני לי יד

כמו שאת כשאת פורשת כנפיים.

אני צייר ואת זמרת בארים

אדומה.

אני מוכן ואת רוקדת בתוך הנשמה.

ואין דבר יותר נכון מאותה הנשימה.

כולנו זקוקים לחסד /נתן זך

כולנו רוצים לתת
רק מעטים יודעים איך
צריך ללמוד כעת
שהאושר לא מחייך

כולנו זקוקים לחסד
כולנו זקוקים למגע
לרכש חום לא בכסף
לרכוש מתוך מגע

לתת בלי לרצות לקחת
ולא מתוך הרגל
כמו שמש שזורחת
כמו צל אשר נופל

שמה שניתן אי פעם
לא ילקח לעולם.
שיש לכל זה טעם
גם כשהטעם תם.

בואי ואראה לך מקום
שבו עוד אפשר לנשום

בואי ואראה לך מקום
שבו עוד מאיר אור יום.

כולנו רוצים לאהוב
וכולנו רוצים לשמוח
כדי שיהיה לנו טוב
כדי שיהיה לנו כוח
אומרים ישנה ארץ
שאפילו לימונים פורחים בה.
שבה גם מחסור גם מכאוב
כאילו תמיד קורנים בה.

בואי ואראה לך מקום
שבו עוד אפשר לחלום.

לתת

שר : בועז שרעבי
מילים : חמוטל בן זאב (עפרון)

לתת

את הנשמה ואת הלב

לתת

שאתה אוהב

איך מוצאים את ההבדל
שבין לקחת ולקבל
עוד תלמד לתת לתת

לגלות סודות בסתר
להתיר את סבך הקשר
כשהלב בך נצבט
מכל חיוך מכל מבט
אתה נדהם אתה יודע
וחוץ ממך איש לא שומע.
פוסע בין הדקויות
וממלא שעות פנויות

לתת

את הנשמה ואת הלב
לתת כשאתה אוהב
עוד תלמד לתת

אתה לומד עם השנים
לבנות ביחד בניינים
לחיות עם כל השינויים
לרקום אתה סיפור חיים
ולעבור ימים קשים
במצוקות וריגושים
תמיד לדעת לוותר
ואת הטעם לשמר

לתת

את הנשמה ואת הלב
לתת כשאתה אוהב
עוד תלמד לתת לתת

להיות בתוך הנפילה
שיש מקום למחילה

תמיד אפשר שוב להתחיל
כמו יום חדש כמו רגיל

לתת
את הנשמה ואת הלב
לתת כשאתה אוהב
עוד תלמד לתת לתת

נספחים:

הרחבה ומיקוד של המטרות:

החניך:

- לאפשר לחניכים לחוות שירה כחוויה מהנה, ולהתנסות בה דרך קריאה, האזנה, כתיבה, התייחסות ושיתוף.
- לאפשר לחניכים פעילות והתנסות יצירתית.
- להעמיק את המפגש עם העצמי באמצעות השירה.
- הפעלת הדמיון וחידוד הקשב החושי.
- ברור היחס האישי לנושאים העולים מתוך השירים.
- התבוננות פנימית של היחיד ביחס לעצמו, לסביבתו ולתופעות הטבע.

הקבוצה:

- פיתוח יצירתיות מתוך זימון מצבים הדורשים הבעה רגשית.
- יצירת סביבה של קבלה, המאפשרת לכל פרט להיות נוכח בה.
- תרגול הבעה רגשית ועיבודה בפני הקבוצה.
- יצירת השוואה בין נקודות תצפית של יוצרים שונים לנושא נתון.
- טיפוח מקוריות יחד עם עבודת צוות.

השירה:

- ❖ הנאה מהשירה ומהותה.
- ❖ בין מה מייחד שיר כביטוי אומנותי.
- ❖ התייחסות לשירה מתוך מסגרת התייחסות פנימית וע"י כך הפיכתה לרלוונטית.
- ❖ התוודעות אל עולם השירה באמצעות האזנה, קריאה וכתיבת שירה.
- ❖ מפגש עם דרך הראיה השירית ודרכי ביטוייה האומנותיים.
- ❖ התייחסות לשירה באמצעות אומנויות אחרות.
- ❖ הצעות ודרכים ליישום העיסוק בשירה בתוכנית ההדרכה.

חשיבה יצירתית:

- ❖ לראות דברים מנקודות שונות מהמקובל.
- ❖ להיות אישיות אוטונומית.

- ❖ לתת לגיטימציה לשונות.
- ❖ להשהות שיפוט.
- ❖ להיות מוכן לשאת אי בהירות (מכוונת) או בלתי מכוונת בתחומים כגון הנחייה, תהליכים, תוצרים ויחסים בין אישיים.

עקרונות מתודיים:

כל אומנות מתחילה מהתבוננות ומקשב. לכן, ביקשנו ליצור מפגש בלתי אמצעי עם השירים - באמצעות כל החושים. בנינו את דרך ההעברה של הפעילויות בשלושה שלבים תוך נגיעה בשלושה מישורי התייחסות. בכל שלב ושלב משמשות האומנויות כאמצעי להבעה וליצירה. (השלבים מבוססים על השלבים בשיטתה של פרופ' דבורה קובבי).

השלבים:

א. הזדהות ולגיטימציה-

השלב הראשון במפגש עם היצירה הוא שלב ההזדהות. המפגש הראשוני אמור להיות ברמה של החוויה. נקודת המוצא לדיון מבוססת על התרשמות אישית וספונטנית של החניכים. בשלב זה חשוב לתת לחניכים לגיטימציה לפרשנות ולהתרשמויות שונות (מבלי לשפוט או לנסות להגיע ל"אמת המוחלטת" נוסח "מה התכוון המשורר"), ההתרשמויות והפרשנויות מבטאות צרכים מנטאליים ורגשיים.

הדהוד ועיבוי- פורמליזציה:

(בשלב זה יש לסייע לחניכים להתייחס באורח יותר מאורגן ומוכלל אל היצירה ואל התגובות השונות אליה.) פורמליזציה מושגת בעזרת מושגים והכללות. יש להתבונן בעזרתם בממדים שונים של היצירה: בממד של סיפור העלילה, של השפה ושל המרכיבים האומנותיים ביצירה. שלב זה תורם לשיפור התקשורת הפנימית והתובנה העצמית, אבל הוא מתבסס על ההזדהות וההפנמה שהתחוללו בשלב הקודם, ואף ניזון מהם.

ב. ניתוק ונקיטת עמדה - הממד הערכי שיפוטי:

בשלב זה יש מקום להתייחס למסרים העולים מן היצירה ברמה החברתית תרבותית. תוך שימוש בכלים של ביקורת, של שיפוט ושל השוואה - לאפשר לנקוט עמדה ביחס לאיכות היצירה והמסרים הגלומים בה.

בשלב זה מופסקת המעורבות הרגשית, והחניכים מכוונים להתרחק מעצמם ומהמצב הנפשי המגולם ביצירה. הריחוק דרוש לשם תפיסה כוללת ומאוזנת של כלל הסיטואציה על מרכיביה. עיקרו של שלב זה הוא בהחזרת החניכים לתפיסה מציאותית ולחשיבה רציונאלית. עמידה על איכות היצירה, תוך כדי יצירת דיאלוג עם טקסטים אחרים מתחום השירה ומתחומי אומנות אחרים לצורך ראייה רחבה וכוללת, להשגת הבנה, ולרכישת כלים לביקורת.

**מפגש עם השירה באמצעות
החיבור אל החושים מאפשר
יצירת מטאפורה וקליטתה.**

מהו שיר:

"שירה היא מיטב המילים במיטב סידרן" קולרידג'
שיר הוא יחידת הבעה מצומצמת (בניגוד לפרוזה- סיפור).
בשיר יש קשר בין המבנה לתוכן.
ה**מבנה** נוצר ע"פ הדרך בה בוחר היוצר לארגן את המילים.
בעקבות הצמצום הנובע מעצם העיסוק בשירה כל מילה מקבלת ממד מעבר למשמעות המילונית שלה.
התוכן- המילים הן כלים להבעה שבאמצעותן ניתן לתת ביטוי לעולם הפנימי.
המילה היא בעלת שתי משמעויות - ישירה ופנימית (גלויה ומשתמעת).
על פזמונים שירה מולחנת:
הלחן הוא הלבוש החיצוני לשיר והוא סוג של אינטרפרטציה (פרשנות ועשוי לקרב את החניכים לשיר ולמילה הכתובה.

על המטאפורה: בעיקר מתוך יודעי דבר...

"בעומקם של החיים טמונה המטאפורה". גרגורי בייטסון
מה המשמעות של הצירוף?

עץ שעל ענפיו צומחים ספרים?
כיצד מתקשרת המשמעות לעיסוק בשיר?
נכון.

כל התשובות במקרה זה נכונות.
או לא נכונות כי אין נכון ולא נכון.

קיימת התחושה הנובעת מתוך הצירוף של שני תחומים-

עץ וספרים מתוך שני עולמות שונים- עולם הטבע ועולם התרבות האנושית.

הצירוף המתקשר לנושא הנדון יוצר משמעות פתוחה שהיא לעיתים מעבר למילים. **זוהי**

מטאפורה!

מטאפורה בהגדרתה היא חיבור בין שני תחומים משני מקורות שונים. עצם החיבור יוצר משמעות חדשה שאינה ניתנת בהכרח להגדרה מילונית ואפילו קוגניטיבית. החיבור נעשה בזכות השאלת תכונות מתחום אחד למשנהו עד ליצירת משמעות חדשה.

"אני מתה עליו" הביטוי הנפוץ לקוח כנראה מהביטוי המפותח יותר המטאפורי "עזה כמוות אהבה" המוות ניתפס כטוטאלי כחזק כעוצמתי כסיום. אהבה נתפסת כרגש חזק המבטא חיים, רגשות חזקים.

הצרוף המשותף של שתי המילים המנוגדות יוצר משמעות חדשה או נוספת לעוצמת האהבה.

בסובייקטיביות שלה.

אופן החשיבה המטפורי (כפי שנכתב על האומנות) אינו מבחין בין מדע לבין פילוסופיה, לבין אמונה. הוא מערבב בתוכו את כל התחומים הללו.

במהותה המטפורה היא בעלת אופי מחבר לעומת השכל שמהות אופיו היא הנטייה לחלק, ליצור פיצולים והפרדות ליצור ניגודים.

בספרו "החיפוש" כותב אושו (חכם הודי): "האנשים שאומנו בהיגיון הארסטוטאלי נוטים לחשוב בשחור לבן טוב ורע, לילה ויום, קיץ וחורף, אלוהים ושטן- שחור ולבן!....

זוהי אחת המחלות הגדולות שפקדו את האנושות. שם המחלה הוא 'אריסטו-אתיס' -

מקורה באריסטו... חשיבה בשחור ולבן הופכת את האנושות לסכיזופרנית....

חשוב בצבעים אל תחשוב בשחור ולבן....

תסתכל על הקשת : שבעה צבעים שחור בצד אחד, לבן בצד האחר, ובין שני אלה מגוון

של צבעים, מדורגים זה אחר זה. שחור ולבן הם השפה של הציביליזציה. הקשת היא

שפתו של הפרימיטיבי.

(אושו, 1996 ע"מ 21-19)

המטאפורה פעילה בין שני מצבי מציאות: התחום המוחשי, היומיומי (למשל עץ) והתחום הלא – מוחשי, עולם האגדות והארכיטיפים (הזיכרון הקולקטיבי ששורשיו במיתוסים, אגדות, סיפורי עם).

עכשיו כבר קיבל עץ הספרים שלנו משמעות נוספת...

קליטת המטאפורה אצל החניך באמצעות השירה והבעתה באמצעות התנועה, הדרמה, הצבע השירה והמוסיקה מפעילה את כל כוחות הנפש: תחושות, רגש, דמיון וחשיבה רב כיוונית. מכאן גם כוחה בעידון הרגשות. אנו עוסקים בשירה בהקשר לכך למטאפורה ולקליטתה יש תפקיד מרכזי הן בתהליך היצירה והן בהתבוננות ביצירות אחרות.

מהו קולאז':

הקולאז' תמונה העשויה מפיסות נייר, בד, או כל חומר אחר, המודבקות על רקע מסוים ומכסות חלק מהתמונה או התמונה כולה. טכניקה של יצירת קומפוזיציה (מבנה אומנותי היוצר קשר של משמעות בין הפרטים) בציור ע"י הדבקת קטעים שונים שבדרך כלל אין ביניהם קשר טבעי. כגון: קטעי עיתונים, תמונות וכ"ו. סוגי קולאז': קולאז' שהוא קטע צבע הנגזר מתוך ז'ורנל או עיתון או בד ועוד המשמש כגירוי להמשך העבודה. קולאז' הנגזר בחלקו וממנו ממשיכים בקו או בצבע. קולאז' המביע עמדה – הקטע נגזר בשלמותו ומהווה את המסר של התמונה.

מהי עריכה:

עריכה היא צרוף טכני של כל החלקים המרכיבים סרט או תוכנית טלוויזיה. באמצעות העריכה נוצר קשר תקשורתי בין הקולנוען ובין קהל הצופים, קשר שבאמצעותו היוצר בקולנוע יכול לכוון את תהליכי החשיבה של הצופה ואת התגובות הרגשיות. מכיוון שבד"כ הצופה עסוק בהתרחשות המוצגת בפניו הוא לא תמיד מודע לעובדה שהוא צופה במאות קטעי סרט קצרים המודבקים יחד. הוא נכנע לאשליה שהסרט הוא יחידה אחת. תפקיד העריכה: העריכה מלכדת את כל התצלומים המעורבבים לסיפור בעל רצף. עריכה מכונה לשון הקולנוע: היא יוצרת מהתמונות משפט קולנועי. ממש כפי שבשפה צירוף מילים יוצר משפט.